

havia de ser *Rota*, nom d'un grandió castell roquer damunt del poble: per tant < ROTA, que degué ser l'arrel del nom, per la forma d'aquest turó, un de tants *Mont-rodon*. Segurament veuríem també disposicions comparables en *Montorton*, i en els *Rueda* de les prov. de Guadalajara, Valladolid etc.

Passem a detallar els noms catalans.

1) RODA de Ribagorça, antiga capital de la comarca i seu antiquíssima del bisbat. Sobre la qual es llegiran moltes i instructives pàgines en el gran llibre de Serrano Sanz, *NHRbga.*; i en l'excel·lent obra especial de PPach i Vistuer «*Reseña Histórica de la antigua ciudad ribagorzana, hoy villa de Roda*», 282 pp., Bna. 1899.

On llegim «a pesar de sus transformaciones, Roda¹⁵ ha conservado marcada la elíptica forma que a la cima del monte le dieron sus fundadores, aunque ha desaparecido uno de los dos portales que la defendían» (p. 227). Dins el poble hi ha un padró toponímic; i en aquest, mirant el poble, els visitants, no tan escrupolosament geomètrics com el vell Pach, el que hi veuen de lluny i en recorden (com jo, de les meves enqs. i visita de 1957), és un turó en forma de vera rodona, cenyida circularment, de pendents escarpats, que la defensaven encara millor que les muralles.

PRON.: *řóda*, a Tolba (xvi, 164), Castigaleu (xvii, 151) etc.

MENCIONS ANT. 956: «civitate que vocitatur Rota» (Abadal, P. i R., 371); 988: *Rota* (id., n.º 279); 1018: «in ciuitate Roda, flumen nomine Isavana» (SerranoS., *NHRbga.*); 1062: id. en dos docs. llatins (Gili, *Hom. Mz. Pi.* II, 110); 1078: «Rotensis ecclesie» (SerranoS., 30); 1078-85: «Raimundo Rotensi episcopo» (Kehr, *Papsturk.*, 273); 1080, cf. Bofarull, *Hist. de Cataluña*, p. 388); 1092-1134: *Rota* (SerranoS., 265, 267); 1170: *Roda* (BABL II, 268); 1186: «apud obessionem Rode» (*Li. Fe. Ma.* I, 35).

Després, decadència irremediable: 1495, fogatge on ja només li troben 7 focs, si bé altres sengles en les seves «aldeas»: *Sta. Creu, S. Martín, Erolas, Abellana* i *Aspuig* en el camí del *Aspra*; 1554: *Roda* amb «lugar de L'Abellana, del Priorado de Roda, afr. amb Lasquarre i La Mellerà» (Moner, *Bibl. Escr. Rbg.*, 97).

De *Roda* va pendre nom el poble i mun., situat pocs k. riu amunt: LA POBLA DE RODA. Oït allí: *póppla de řóda*, a Casserres; la *póbla de řóda*, a Tolba (xvi, 108, 164); *puébła de řóda*, a Cercuran (xlvi, 86); oblidat avui, doncs, el seu nom antic *La Poble de Carles* (23 focs) amb què figura en el fogatge de 1495, nom d'un antic fundador, aquell d'on ve el nom de *Vilacarle*, llogaret poc més al Nord, entre La Poble i les Viles del Turbó.

2) SANT PERE DE RODA. El grandió monestir de l'Alt Empordà, que s'alçava en la cara Nord de la serra de la península del Cap de Creus, a gran altura, damunt La Selva de Dalt, en el vessant Nord de la muntanya de Palau-saverdera, ja ben lluny de la vila de *Roses*, separat per l'alta carena de Sant Salvador, i sense cap relació administrativa ni eclesiàstica amb

aquesta vila i la seva església. En la forta tradició viva empordanesa i catalana actual, no ha existit ací mai cap altra forma que RODA.¹ Cap empordanès ni cap savi gironès no ha admès mai altra cosa. Tant els nomencladors d'Alsius (GGC, 537, 540), com les obres bàsiques de Botet i Sisó, Monsalvatje etc., usen *Sant Pere de Roda* (mai *Rodes*).

El Baró de Maldà, bon corifeu de la tradició catalana, escrivia: «los monjos de *Sant Pere de Roda*» (a. 1799: *Calaix de Sastre* IV, 145). Antoni Parpell, monogr. «*Sant Pere de Roda*» (Figueres, 1930). Verdguer, amb bells versos d'inequívoca forma amb -a: «Li fan una capella; / d'on brota com la flor de la poncella, / de Sant Pere de Roda 'l monestir» (*Canigó* XII, 244). Pere Coromines, *Les Gràcies de l'Empordà*: «La Gràcia XXI de l'Empordà són les runes de St. Pere de Roda --- Els frares n'han fuit --- la bíblia, daurada amb ingènues figures del S. X o XI, que les pogué llegir el Gran Gerbert, ara en un museu estranger --- però les runes esbatanades --- com una arca de sàndal renoven el seu perfum».

Cap empordanès no voldrà admetre altra forma. En els pobles veïns (Vilajuïga, La Selva etc.), la gent ha esborrat els senyals que hi havia fet posar gent forastera, amb la forma errada, pintant-hi de nou «S. P. de Roda».

La forma *Rodes* sembla ser fruit d'alguns pedants de Bna., o de Madrid, que, volent lluir barats coneixements pseudo-etimològics i històrics, havien trobat la forma *Rodas* o *Rodis* en alguns docs. en llatí macaronic (mai en català). No és que això manqui de tot fonament: és degut a coincidència força casual d'alguns factors. Tampoc, però, fou cosa general en l'antiga documentació llatina; altres vegades també s'hi troba *Roda*: 1068-71: «Sti. Petri Roda» en un doc. conservat a la col·legiata d'Àger (p. p. el Pare Sanahuja, en la seva *Monografia*, sobre la Vall d'Àger, 348. 4f.). 1151: «St. P. de Roda» (BABL IV, 185); 1175, Alsius cita *Roda* en un doc. que assegura al mon. de Banyoles la dependència de la «cella Sti. Cipriani de Pineta» (dins la península del Cap de Creus).

Les formes de b. ll. en -s són degudes a la concurrència de diversos factors. Els notaris monacals saben que era prop de *Roses*, ll. *Rhodas*. Precisament per això, el que sovint es llegeix en llurs documents és «Sancti Petri ad Rodas», o sigui 'prop de *Roses*', a. 961 (*Hist. Lgd.* v, 855); 967: «cenobium S. P. ad Rodas» (CoHe. Mor., veg. art. *Palaldà*); de nou, a. 967: «Sti. Petri ad Rodas» (Alart, *Cart. Rouss.*, 27). D'altra banda és sabut el costum dels escribes monacals de reemplaçar els NLL propis per un adj. en -ensis (de vegades en -anum): *Calidensis* per 'Caldes', *Emporiensis*, *Dertusensis*, *Celsonensis* etc. per 'Empúries', 'Tortosa', 'Solsona' etc. Per això el que s'hi troba molt sovint és «Sti. Petri Rodensis», p. ex., aa. 1030 i 1091 (*MarcaH.*, c. 1043 i 1191; *Esp. Sagr.* XLIV, 307); com que d'altres ho imitaren en forma més catalana com *S. P. Rodès* i en els mss. no s'hi posen accents, alguns ho llegiren malament *S. P. Rodes*.

Un altre factor de la confusió vingué de la forma